

Naturtjek på økologiske bedrifter

Hos: Erik Sondrup, Varnæsvej 510 B

Dato: 14. juni 2019

Naturtjek er udarbejdet af: Louise Hedegaard Riemann
(LHN)

SEGES

STØTTET AF
Fonden for **økologisk landbrug**

Hvordan fungerer Naturtjek?

Med udgangspunkt i besøget, foreslår vi her nogle fokuspunkter, hvor det enten handler om at bevare en naturværdi, eller hvor noget kan gøres anderledes for at højne naturværdien på arealet.

Vi har vægtet tiltag og arealer på en skala fra 1 til 10 stjerner, hvor mange stjerner betyder ”god naturværdi, og her får man mest natur for pengene” – så her er det vigtigt at prioritere din naturindsats. Ikke alle arealer eller tiltag kan score 10 point.

Ved beskrivelsen af et fokuspunkt vil der muligvis være stjerner som er lysere i farven, disse stjerner indikerer et forbedringspotentiale, som kan indfries hvis anbefalingen følges. De lyse potentiale-stjerner er ikke angivet på oversigtskortet.

Anbefalingerne er generelt gældende, så selvom vi tager udgangspunkt i nogle specifikke steder på bedriften - f.eks. et læhegn – så gælder vores råd også for de andre læhegn som findes på matriklen.

Det er selvfølgelig helt frivilligt om anbefalingerne bliver fulgt.

God fornøjelse!

SEGES

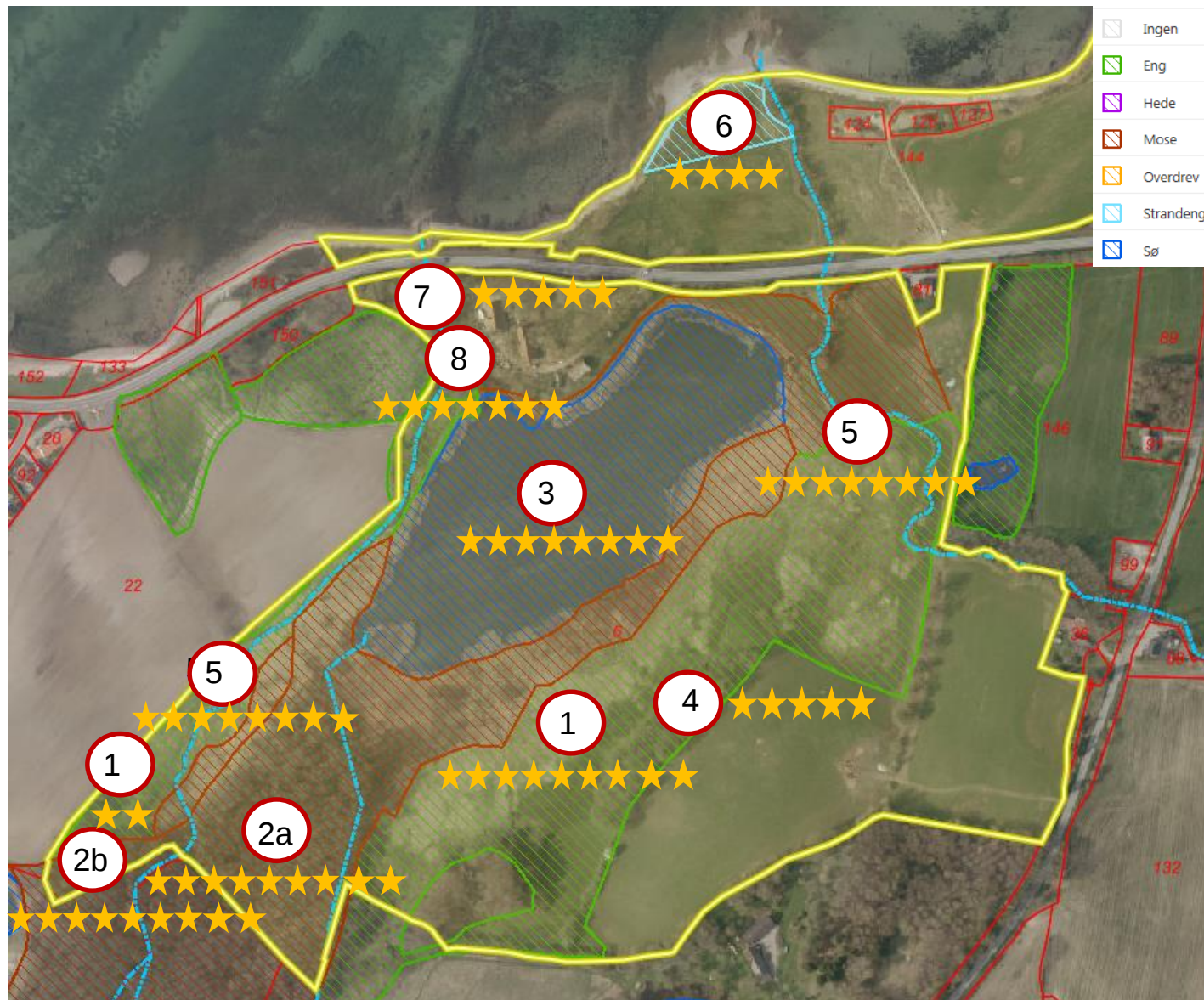
Kort om projektet

Formålet er at afprøve et konkret værktøj i form af et 'Naturtjek', der skal synliggøre hvor og hvordan du som landmand kan gøre en særlig indsats for at højne natur og biodiversitet på din bedrift. Projektet skal give dig mere viden om, hvor dine vigtigste naturværdier er, og give dig konkrete forslag til, hvad du kan gøre for at beskytte, forbedre og udvide din natur.

Bedriftsoversigt og fokuspunkter

1. Eng
2. Ellesump (2a) og kildevæld (2b)
3. Møllesøen
4. Levende hegn
5. Vandløb
6. Strandeng
7. Haven
8. Fritstående træer – gamle og dødt ved

1. Eng

Generelt: Næringsfattige engområder med en naturlig hydrologi er vigtige levesteder for mange organismegrupper. Det blomsterrige landskab kan give føde til mange forskellige insekter. En høj score forudsætter, at der er blomster gennem hele sæsonen. Det er særligt vigtigt, at bevare den naturlige hydrologi samt, gennem et passende græsningstryk, at sørge for blomster gennem hele vækstsæsonen. Kulturrenge bærer ofte præg af gødskning og dyrkning. Ofte er blomstertætheden mindsket pga. tilgroning med græs og højere urter.

Specifikt for bedriften: Engarealet vest for Møllebækken (Lun 02) domineres af græsser og brændenælder. Efter der er lavet et projekt hvor Møllebækken ledes udenom Mølledammen (2012), bliver arealet på den vestlige side slået, hvis muligt, en gang om året. Engen øst for Møllebækken sommergræsses med Hereford Kvæg, og græsningstrykket virkede passende på de dele af arealet, som ikke er for våde. Dette giver plads til en høj tæthed af blomster i engen – hvilket bidrager med mad til insekterne. Der er en plejegræs-ordning på arealet, hvor der kontrolleres efter tæt lavt plantedække, men flere arealer er blevet underkendt, da de er blevet for våde. Vegetationen viser, at engen ikke bliver omlagt eller gødet, hvilket netop er årsagen til, at der er så mange vilde blomster heriblandt trævlekrone og maj-gøgeurt. Vi vurderer, at engen er den mest værdifulde natur på bedriften.

De græssende dyr tilfører desuden arealet levesteder for møgbillefaunaen via kokasser, og kvægets trampen tilfører arealet nogle forstyrrelser. F.eks. er de våde arealer optrådt, og det kan give plads og etableringsmuligheder for planter som spredes til området.

Anbefaling: For at opnå den sidste stjerne på arealet mod øst kunne der etableres helårsgræsning med et lavere græsningstryk og en ny plejegræs-ordning med fast græsningstryk. Dette vil give en større variation på arealet og vil give mulighed for fremspiring af flere arter/nye arter. Vil man sikre sig, at der er det korrekte græsningstryk på arealet, så skal man tjekke om der er blomster i blomst gennem hele sommerperioden. Arealet mod vest vil kunne opnå flere stjerner hvis der igangsættes en afgræsning af arealerne. Hvis det ikke er muligt at afgræsse arealet, vil man kunne fremme blomstringen og mindske tætheden af græsser til fordel for blomstrende urter, ved at slå arealet i tidlig maj eller oktober samt fjerne afklip. Forslag til indhegninger og/eller drift af arealerne kan ses på bilag 1.

SEGES

Areal øst for Møllesøen

Urtevegetation med mange blomstrende arter

Maj gøgeurt

Areal vest for Møllesøen

Urtevegetation med få arter

2. Ellesump (2a) og kildevæld (2b)

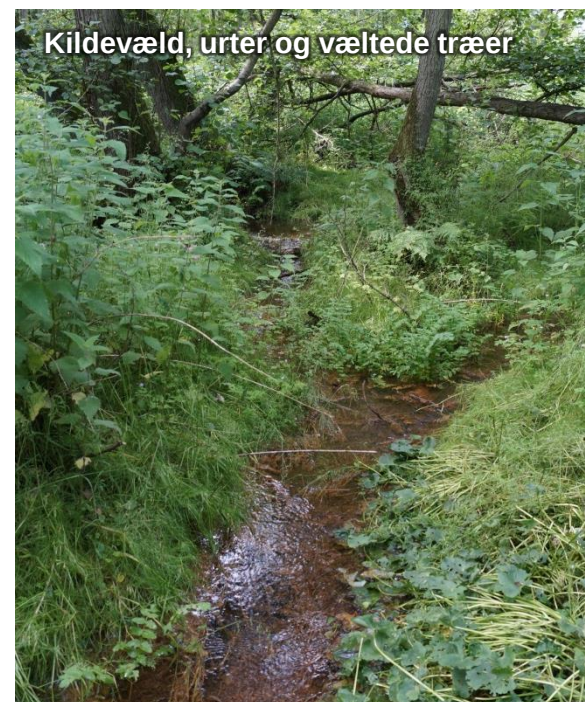
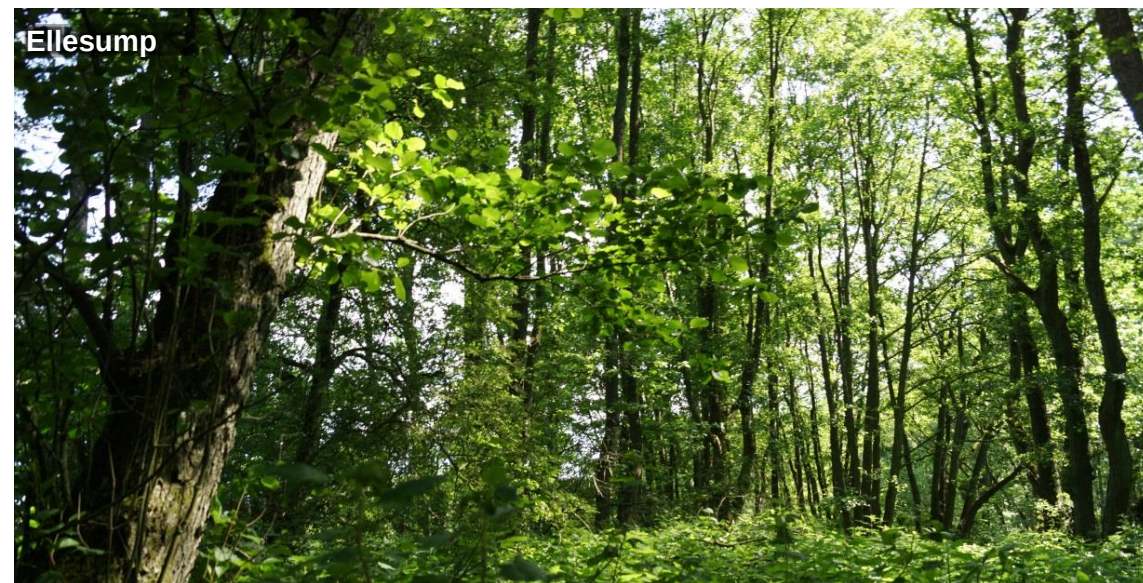

Generelt: Skovsumpe og skove med naturlig hydrologi er en mangelvare i Danmark. Mange skove, især produktionsskove, er med tiden blevet drænet og afvandet. Vand i skoven medfører en naturlig dynamik, væltende træer og dertil hørende dødt ved og skovlysninger samt vandige habitater for insekter, vandplanter, svampe og mosser. I en skov med kildevæld, vandhuller eller vandløb bør man undgå dræning og 'oprydning' for at bevare skoven som et værdifuldt levested. Tidligere produktions-skove med gamle dræn kan med fordel føres tilbage til den oprindelige hydrologi ved at drænene nedlægges.

Der knytter sig et helt særligt liv til kildevæld, da den konstante tilførsel af rent grundvand fra undergrunden giver gode betingelser for arter af sjældne og truede planter. Især mange sjældne og sårbare mosser trives i det kølige og rene grundvand. Også vandlevende insekter og padder nyder godt af de fugtige miljøer.

Specifikt for bedriften: Gammel ellesump, den karakteristiske type hvor elletræerne står på stylder. Arealet kaldes fra gammel tid "Uden Ende", da arealet flere steder virker bundløst. Der er mange kildevæld hvor grundvandet pibler frem. Vegetationen på de højst liggende partier er høje urter bl.a. nælde og kåltidsler. I de lave dele af terrænet, som er lidt fugtigere, består vegetationen af tuet mosebunke i blandet lysesiv. De vådeste dele af terrænet er vært for en del mosser. HNV-værdien på arealet er 9, og der er registreret mange sjældne arter i området.

Anbefaling: Det anbefales at fortsætte den hidtidige drift på arealet måske kombineret med noget græsning, hvis arealet ikke er for vådt til, at dette kan lade sig gøre jf. også afsnittet under eng. Så som udgangspunkt skal der gøres så lidt som muligt på dette areal, da det er meget særligt. Dødt ved skal blive liggende, så det fortsat kan være levested for arter tilknyttet dette. Hvis arealet skal opnå den sidste stjerne skal næringsstofftilførslen til arealet begrænses yderligere fra de omkringliggende omdriftsrealer evt. kombineret med noget græsning af arealet eller slet med le. Forslag til indhegninger og/eller drift af arealerne kan ses på bilag 1.

3. Møllesøen

Generelt: Søer og damme inklusive deres bredder, skaber et miljø, hvor sump- og vandplanter kan indvandre. Såfremt søbredden byder på artsrig og blomstrende vegetation af hjemmehørende arter, kan den fungere som fødesøgningsområde for insekter, pattedyr og fugle. Hvis søen er næringsfattig og klarvandet, er der bedre muligheder for, at mange forskellige vandplanter kan få lys og trives i vandet, hvilket samtidig skaber levesteder for en stor mangfoldighed af vandlevende insekter. Søer vil typisk også tiltrække fugle og andet vildt, hvis de understøtter et godt miljø for planter og smådyr. I søer skal man dog undgå fodring af ænder og andre fugle, da det vil tilføre søen høje mængder af næring i form af fuglelort, som hurtigt kan næringsforurene vandet og gøre søen grøn og uklar af algevækst.

Specifikt for bedriften: Søen er et naturgenopretningsprojekt, hvor der er sket en retablering af Møllesøen ved Felsbæk Mølle i 1993, med henblik på at skabe gode levesteder for fugle og andre dyr. Søen virker forholdsvis næringsfattig og skulle huse en del fisk. Søen er omkranset af en tæt starump afløst af rørgræs, tagrør og dunhammer. Nogle steder er der også pilekrat, og søen/området huser mange padder og fugle heriblandt en stor tranekoloni og isfugl.

Anbefaling: Det anbefales at lade pile- og elletræer stå urørte, så de henfalder og derved giver levesteder til fugle, svampe og insekter. Vandhuller kan forbedres ved simpel kantbeskæring af rørene under vandfladen i vinterperioden langs et stykke af kanten, hvor det kan få mest sol om foråret. For at opnå de sidste to stjerner anbefales derfor en kantskæring af delområder langs kanten, da en beskæring af noget af kanten vil skabe en større variation, hvor der kan skabes åbne lavvandede områder, som giver optimale ynglepladser for padder. Det er stadig relevant at lade nogle af rørene stå, da de også danner levested og ynglested for f.eks. mange fugle. Møllesøen er forholdsvis nyetableret og jo længere den forbliver urørt jo flere arter vil med tiden indfinde sig.

SEGES

Møllesøen med kantvegetation af bl.a. rørgræs, tagrør og dunhammer

Dusk-Fredløs

Skrubtudse

4. Levende hegn

Generelt: Gamle hegn og skovpartier med flere arter af hvidblomstrende træer og buske (bl.a. slåen og engriflet hvidtjørn, skovæble, almindelig hæg og mirabel) giver føde til insekterne. Gamle, og især døende træer, også kaldt veterantræer, er særligt værdifulde som levested for et utal af dyr, planter og svampe. Derimod har unge og nyplantede træer en meget ringe værdi som levested. Derfor ligger værdien for hegn, remiser, skov og krat i høj grad i beskyttelsen af det stående ved i form af gamle og døde træer. Udlægning af dødt ved i hegn efter evt. slåning bidrager også til levesteder for insekter og svampe. Et hegn med megen variation, store sten og med luft imellem træerne kan være et særdeles godt levested og kan score meget højt ift. biodiversitet.

Specifikt for bedriften: Generelt er der mange og fine læhegn. Flere af dem er af ældre dato. Der er en god variation af arter. Der er mange blomstrende træer, som tjørn, vildrose og masser af brombær. Der er flere veterantræer og store sten i de ældste læhegn og dødt ved får lov til at blive liggende i hegnene. Der bliver hyppigt lagt afskårne grene og dødt ved i læhegnene, hvilket giver levesteder til mange insekter og småfugle.

Anbefaling: Enkelte steder var læhegnet meget tæt, her kan man med fordel fjerne flere af ammetræerne for at skabe mere lys, så variationen bliver større. Det er dog vigtigt at fjernelse af ammetræerne ikke bliver for selektiv, således at kun én ønsket art står tilbage. Nøgleordet er variation og det er derfor vigtigt, at der er så mange forskellige arter som muligt i hegnene. For at opnå den sidste stjerne, anbefales det derfor at tynde ud i de tætteste hegn, samtidig med at hegnene skal beskyttes yderligere mod randpåvirkning ved f.eks. udlæg af bufferzoner.

SEGES

Levende hegn med væltede træer

Levende hegn partier af store sten og bar jord

Levende hegn med blomstrende buske

5. Vandløb

Generelt: Et naturligt slynget vandløb med brede bræmmer eller randzoner skaber et varieret miljø for både vandlevende organismer og sumpplanter. Et naturligt slynget vandløb består oftest af afsnit med stillestående dybere vand (kaldet høl), og afsnit med hurtigtstrømmende kraftigt iltet vand (kaldet stryg). Stryg er meget vigtige for vandlevende insekter, samt fiskenes yngel. De mere stillestående høl fungerer bl.a. som standsted for større fisk. Et sundt vandløb har et forskelligartet plantedække af almindelig vandranunkel, hjertebladet vandaks, brøndkarse, smalbladet mærke, vandpest, tykbladet ærenpris og kors-andemad. Vandløbets brinker kan opnå en meget varieret flora af amfibiske planter som pilblad, pindsvineknop, engkabbeleje og vandmynte. Vandløbets planter udgør vigtige gemmesteder og et fødegrundlag for mange af vandløbets organismer. En høj score forudsætter at vandløbet har en naturlig slyngning med et varieret plantedække.

Specifikt for bedriften: Der løber to vandløb gennem ejendommens arealer. Vest for ejendommen løber Møllebækken der får sit vand fra Rudbæk (Lun 02), og øst for ejendommen løber Mølleskov Mosebæk (Lun 02.1). Rudbæk (Lun 02) løb oprindeligt gennem Møllesøen med udløb, hvor Mølleskov Mosebæk i dag løber ud i Aabenraa Fjord. I 2012 blev der lavet et reguleringsprojekt hvor Rudbæk blev ført uden om Møllesøen for at skabe forbedrede passagemuligheder for fisk og anden vandløbsfauna. Rudbæk er målsat som B1-vandløb, dvs. som "gyde- og yngleopvækstområde for laksefisk". Begge vandløb er med naturlige slyngninger, mange sten, vandplanter og gode gydebanker med masser af liv.

Anbefaling: For at opnå de sidste stjerner, skal man beskytte vandløbene yderligere mod randpåvirkning. På sydsiden af Møllebækken kunne engen slås og plantematerialet fjernes og/eller arealet kunne blive afgræsset af kvæg. De andre vandløbsstrækninger græsses allerede og denne drift skal fortsættes. Det er svært at gøre yderligere, da begge vandløb er den sidste strækning inden udløbene til Aabenraa Fjord, og mange næringsstoffer kommer derfor fra oplandet bagved.

SEGES

Vandløb med væltet træ, blotlagte rødder, store sten og bar jord

Guldsmed, Blå Libel

Naturligt slynget vandløb med god bundvegetation

6. Strandeng (fersk)

Generelt: Da strandengen er en fersk strandeng, gør mange af de samme ting sig gældende som for enge generelt. Dvs. næringsfattige områder med en naturlig hydrologi, som er vigtige levesteder for mange organismegrupper. Særligt for strandenge er dog, at de kan oversvømmes af havvand og derfor er kendetegnet ved, at der findes planter, som tåler periodevis oversvømmelser. I forbindelse med strandenge findes der ofte strandoverdrev, altså arealer som ikke bliver oversvømmet. Bliver strandengen græsset, vil der findes lavtvoksende planter. Bliver strandengen ikke græsset, kan der udvikles strandsump med højt voksende tagrør eller strand-kogleaks. Strandsumpe forekommer ofte på de mest fugtige og eventuelt permanent vanddækkede dele af kyststrækninger. En høj score forudsætter at der er blomster gennem hele sæsonen. Det er særligt vigtigt at bevare den naturlige hydrologi samt, gennem et passende græsningstryk, at sørge for blomster gennem hele vækstsæsonen. Kulturrenge bærer ofte præg af gødsning og dyrkning. Ofte er blomstertætheden mindsket pga. tilgroning med græs og højere urter.

Specifikt for bedriften: Det er kun en lille del af arealet nord for Varnæsvej, der er udpeget som strandeng. Arealet har tidligere været afgræsset, men fremstår nu ugræsset, med partier af sand og strandvegetation. De tilstødende arealer bruges til slæt og har pt. ikke den store naturværdi. Møllebækken og Mølleskov Mosebæk har begge deres udløb til Aabenraa Fjord på dette sted, og stedet er på Miljøstyrelsens liste for overvågning af bilagsarter pga. af forekomst af odder på stedet. Stedet er et perfekt levested for odderen, da der kommer megen lakse-yngel gennem udløbene.

Anbefaling: Hvis man vil opnå nogle flere stjerner på arealet skal der igangsættes en pleje af arealet gerne med genoptagning af græsning. Man kunne med fordel inddrage arealet, der i dag bruges til slæt til græsningsareal, da dette har potentiale til også at kunne udvikle sig til eng. Vil man sikre sig, at der er det korrekte græsningstryk på arealet, skal man tjekke om der er blomster gennem hele sommerperioden. Forslag til indhegninger og/eller drift af arealerne kan ses på bilag 1.

Strandeng med Aabenraa Fjord i baggrunden

Møllebækkens udløb til Aabenraa Fjord

Strandeng med partier af blotlagt sand

7. Haven

Generelt: Definitionen af en have er et afgrænset område med græsplæne, træer, blomster og buske m.m. ofte i tilknytning til et beboelseshus. En have vil derfor typisk være et åndehul i det bebyggede eller dyrkningsprægede landskab, hvor der er potentiale for forekomst af mange arter og megen variation på forholdsvis lidt plads. Størrelsen og forekomsten af arter hænger typisk sammen med afstanden til naturområder samt i hvor høj grad "naturen" bydes indenfor. En forholdsvis urørt have med lang kontinuitet vil derfor have større biodiversitet end en flot prydhave. Havens blomster kan fungere som tankstationer for fouragerende insekter. Haver med megen aktivitet (fx køkkenhave) bidrager dog ikke positivt som et levested til formering og overvintring, da mange dyr og insekter gerne vil have "ro" og lang kontinuitet.

Specifikt for bedriften: Haven skæres igennem af Møllebækken. Der er flere gamle træer særligt på arealet vest for Møllebækken. Der er en stor mængde dødt ved i haven i form af afklippede grene og flere store stubbe, der var gennemperforeret af insekter. Under de store træer hvor arealet var mere fugtigt var der mosser og svampe. Flere steder var der også store blotlagte sten samt et gammelt stendige, der er gode overvintringssteder for bl.a. padden. Arealet øst for Møllebækken var det mest havelignende med partier hvor græsset slås. Andre steder slås græsset ikke, hvilket giver en god variation. Der var generelt mange urter i haven, dog ikke mange blomstrende ved besøget. I udkanten af haven ligger den gamle mølle. Møllen er fredet og har derfor fået lov til at blive stående uberørt, og det gør den til et godt levested for især fugle og flagermus.

Anbefaling: Hvis man vil holde en høj naturværdi på arealet, så er det forholdsvis simpelt: undgå gerne – som hidtil – at "rydde op", og lad endelig døde og døende træer ligge til henfald. Begræns slåning til dele af plænen eller til uden for urternes blomstringstid. Fjern desuden plantematerialet efter slåning, for at reducere mængden af næringsstoffer. Dette vil være med til at fremme opvækst af flere urter, der er gavnlige for insekterne.

SEGES

Møllebækken løber gennem haven. I baggrunden ses den gamle mølle.

Blotlagte rødder, store sten og bar jord

Svampe og mosser under de store træer

Opadstående dødt ved med masser af insekthuller

8. Fritstående træer – gamle og dødt ved

Generelt: Døende træer og døde stammer udgør vigtige levesteder for især insekter og svampe, og er generelt en mangelvare i det danske landskab. Derfor bør man altid lade gamle, døende og døde træer stå, så man bibeholder de værdifulde levesteder som træet udgør. Træerne huser ofte utroligt artsrige samfund af laver, svampe, mosser og insekter. Det er vigtigt at der BÅDE er liggende og stående dødt ved, da det er levesteder for forskellige arter. Især det stående døde ved er sjældent.

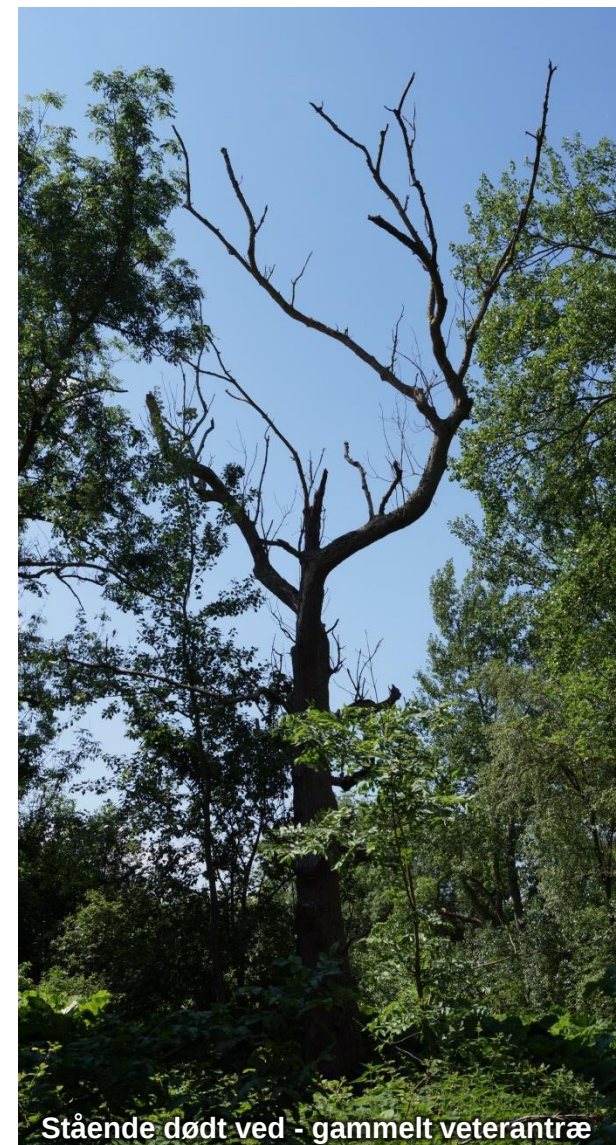
Nyplantning af hjemmehørende arter af træer og buske, er med til at skabe vigtig føde for insekterne. De hvidblomstrende træer såsom slåen og engriflet hvidtjørn, skovæble, almindelig hæg og mirabel er især vigtige fødekilder i det tidlige forår. Nyplantning kan være et værdifuldt tiltag især hvis den placeres i nærheden af eksisterende natur, og så længe den ikke erstatter gamle træer.

Specifikt for bedriften: På bedriften er der mange fine, gamle træer, som er naturmæssigt værdifulde. Det er godt at plante nye træer, men de scorer som udgangspunkt ikke særligt højt på biodiversitet, da der går en længere årrække, før de kan fungere som levesteder for andre arter. Der findes også både stående og dødt ved på ejendommen, hvilket er godt for fugle, flagermus, insekter og svampe.

Anbefaling: Her er allerede en god bevidsthed omkring de fritstående træers værdi – både unge og gamle træer. Ønsker man flere gamle og døende træer, så kan man fremskynde aldringsprocessen ved at beskadige et ungt og sundt træ, f.eks. ved at ringe en sidestamme eller lave et lille bål op ad stammen.

Liggende dødt ved med insekthuller

Stående dødt ved - gammelt veterantræ

Ønsker du at vide mere?

Du er altid velkommen til at kontakte SEGES

Andrea Oddershede på anod@seges.dk, eller ring på tlf: 87405444.

Appen for § 3-natur - beskyttet natur

Med telefonen i hånden kan søge informationer om din natur, når du står ude på bedriften. Ligesom på Miljøportalen kan du få et overblik over den beskyttede natur, læse artslister for arealerne, samt undersøge HNV-score.

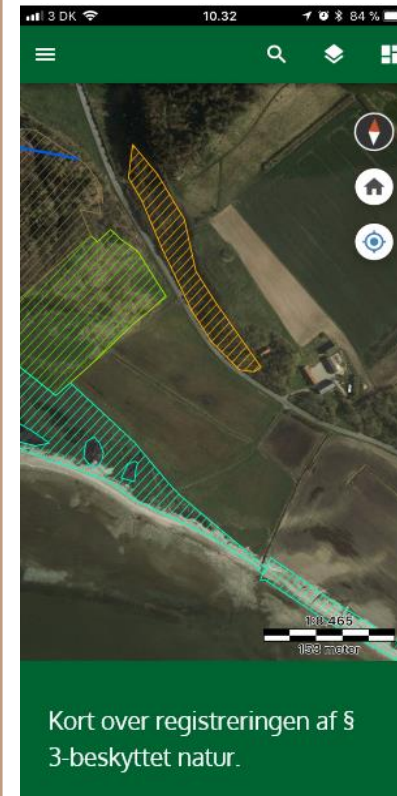
Miljøportalen

Få et overblik over naturen på din bedrift. Her kan du få information om arealer med beskyttet natur, HNV-score og artslister for dine arealer:

<https://arealinformation.miljoportal.dk>

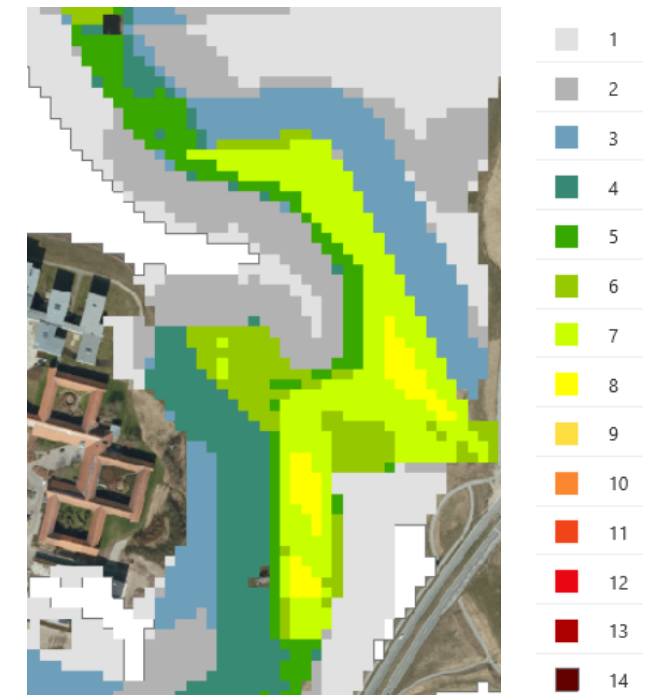
SEGES

Appen "Beskyttet natur"
Søg info om naturen når du står derude.

HNV-score

High Nature Value (HNV) er en indikator for et areals naturværdi og bruges til at prioritere naturplejeindsatsen. En Høj HNV-værdi indikerer høj naturværdi.

Bilag 1 - Forslag til drift af arealer samt forslag til nye og større samhegninger

- A. Afgræsning af strandeng hvor 2 marker slås sammen.
- B. Helårsafgræsning af eng med ekstensivt kvæg evt. i samgræsning med geder eller heste. Kontrol efter fast græsningstryk fx 0,6 SK.
- C. Slåning med le eller håndholdt fingerklipper, da arealet er meget blødt.
- D. Græsning, slåning med maskine eller fingerklipper.

